

wel op het continent als in Engeland, doch niet minder in Amerika heeft gekregen, maar ook wij er weinig uitzicht bestaat, dat in afzienbare tijd belangrijke verbetering zal treden.

Niet alleen in de landen met hooge levens- en loonstandaard treft ons de toename van het aantal werklozen, doch ook in de landen, waar noch van hooge loonen, noch van een breed opgezette sociale wetgeving kan worden gesproken, zien wij hetzelfde verschijnsel.

Op den regel moge Rusland een uitzondering maken, daar men hier weinig of geen werkloosheid aantreft, maar de toestand is daar zoo exceptioneel en houdt zoo zeer verband met het ongetwijfeld belangwekkend streven om de Sowjet-Unie vrij te maken van Europa, dat men niet dan met de uiterste behoedzaamheid conclusies mag trekken. Bovendien wordt deze opbouw alleen mogelijk in een weg van lijden en tranen, zoo zwaar en zoo bitter, dat wij ons afvragen of deze bijzondere positie niet te duur is gekocht.

Daar zijn ongetwijfeld speciale oorzaken aan te wijzen, die voor een deel de moeilijkheden van het land verklaren. De kapitaalverlating door den wereldoorlog; de totale uitputting der Centrale Rijken; het uiteenraken van economische eenheden door het vredesverdrag van Versailles; de industrialisering van het Oosten; en nog wel enkele meer.

Voor een deel kunnen deze oorzaken worden weggenomen, kan althans door internationaal overleg eenig soubat worden gebracht. Wij mogen ons er in verheugen, dat een aantal vooraanstaande Nederlanders zich gewend hebben tot de Internationale Kamer van Koophandel te 's Gravenhage, met verzoek het initiatief te nemen tot het voeren van internationale besprekingen van deskundigen. Misschien kan daardoor op regeringen en volken eenige drang worden geoefend om toch met ernst te grijpen naar de middelen die onze doodkrankte wereld thans allereerst dringend behoeft.

Het is immers niet zoo, dat men niet weet wat er dient te gebeuren. Eigenlijk weet ieder dat, de „man in the street" zoo goed als de leiders der volken. Noodig is herziening van de regeling der oorlogsschulden, feitelijk van heel het vredesverdrag van Versailles; slechting van de steeds hoger rijkende tariefmuren tusschen de volken en belangrijke vermindering van de lasten der bewapening.

Maar hoe klaar deze zaken ook liggen voor allen, wij zien helaas telkens opnieuw, dat men, hoeveel conferenties er ook gehouden worden, deze eenige groote middelen niet wil. Dat een voortgaan op den verkeerde weg meer nog beteekent dan de ondergang van het avondland alleen, moet toch wel, aan allen, duidelijk zijn.

Het wil ons echter voorkomen, dat wij den ernst

van den toestand onderschatten, indien wij uitsluitend aan den oorlog en wat daarmee samenhangt de moeilijkheden van het oogenblik toeschrijven. Daar zijn reeds eerder crises van belangrijke beteekenis geweest en ook zonder den oorlog waren wij er niet buiten gebleven, al staat wel vast, dat het weerstandvermogen veel grooter geweest zou zijn en dus de crisis eerder overwonnen.

Dat Amerika, het eenige land schier, dat aan den oorlog heeft verdiend, niet minder zwaar lijdt, dan de groote rijken, die den vollen last van den oorlog hebben gedragen en dat de zwaarste slagen vallen in de landen met een sterke industrie, moet ons toch wel de vraag doen stellen of er naast den oorlog niet een algemeene oorzaak is aan te wijzen voor de catastrophale crisis, die de wereld doormaakt en die ook ons eigen volk zoo ernstig gaat treffen.

Het is natuurlijk heel eenvoudig het kapitalisme de schuld te geven. Men vindt dan in bepaalde kringen instemming. En men heeft de voldoening, dat er dan een schuldige is en de menscheid als geheel genomen min of meer slachtoffer is.

Dan heeft men ook de remedie. Want dan is de socialistische productiewijze de oplossing. En dan krijgen de denkbelden van een z.g. Plan-Wirtschaft een goede kans.

Maar wie toch niet meer zegt dan dit, wie blijft in het algemeene en niet anders weet dan „het kapitalisme" de schuld te geven, heeft toch eigenlijk ook niets gezegd en in geen geval een oplossing geboden. Want wij kunnen maar niet een andere productiewijze ons aanschaffen, zooals wij een confectiepakje à la minute uit het magazijn kunnen betrekken. Ook in dit opzicht is het Russisch experiment leerzaam.

Toch meenen wij, dat het even onbevredigd laat als men ons den terugkeer naar het land en naar de natuur, als de oplossing wijst. Versobering kan noodig zijn, belangrijke verlaging van het levensniveau geboden, dat alles is als middel te aanvaarden, hoe moeilijk het op zichzelf ook is en hoe beangstigend het kan zijn voor een komend geslacht, maar een algemeen economische verarming, die ook die van geest en kunst met zich sleept, kan moeilijk als doel gepredikt en aanvaard worden.

Natuurlijk hebben wij ons wel af te vragen of wij met onze techniek niet vastgelopen zijn. Men moge het niet in alle opzichten eens zijn met wat Oswald Spengler reeds vroeger in „Untergang des Abendlandes" en nu voor kort weder in „Der Mensch und die Technik" ten beste geeft, maar niet onjuist lijkt, dat „de mechanisatie van de wereld in een stadium van de gevaarlijkste overspanning is getreden".

Of het daartoe zal komen, dat binnen afzienba-

ren tijd de West-Europeesch-Amerikaansche techniek ten einde zal zijn? Ten einde, omdat juist de sterke en scheppende begaafden zich afwenden van de praktische problemen en wetenschappen en dus omdat het geestelijk niveau daalt, of wel omdat de ontelbare handen der gekleurden, die even bekwaam en met veel minder pretentie arbeiden, de grondslagen der blanke oconomische organisatie hebben geschokt, zooals Spengler het ziet? Of de diepste grond der werkloosheid in de blanke landen geen crisis is maar het begin van een catastrophie?

Wij zijn niet geroepen op die vragen een antwoord te geven. Wij zijn daartoe ook niet in staat. Moge het onder ons niet ontbreken aan mannen, ervaren in het verstaan der tijden, om te weten wat er gedaan moet worden.

Wij hebben alleen noodig gehad even de situatie aan te geven en aan de hier en daar gelaten oplossingen een enkel woord te wijden, alsmede het pessimisme, dat velen heeft aangegrepen, te noemen.

De zorg immers voor de werkloze arbeiders, en meer bijzonder de geestelijke zorg, is niet te oefenen, indien wij niet weten, wat hun leven beroert, welke zorgen hun harten vervullen, welke vragen hun zielen ontrusten en welke perspectieven zij zien, of anderen hen doen zien.

G. BAAS Kzn

OPVOEDING EN ONDERWIS

De Emile en haar Auteur.

I.

Een echt boek is één met zijn schrijver. Hij legt in het boek zijn ziel, zijn leven, zijn kracht. Hoe dieper hij leeft, hoe sterker zijn emoties zijn, hoe meer hij zelf wortelt in de bodem van het leven van heel de menscheid, in hoe wijder kring het boek nawerkt en hoe meer beroering het in het geestesleven brengt. En ook hoe langer zijn invloed duurt.

Wateren, door diepe bronnen gevoed, drogen niet uit.

Zulk een boek was de Emile, nu honderd en zeventig jaar geleden, in 1762, verschenen. Het was geen boek als zoovele, een eendagsvlinder. Het was dan ook niet in één oogenblik geboren. Het is een levenswerk, het is vrucht van een leven, zóó fel bewogen en wonderlijk gedreven, dat gansche stukken van Rousseau's Confessions aandoen als

veel smaad geleden heb. Zie, dat gij ook zoo aan het uwe lijdt, dat u wordt opgelegd".

Hieruit blijkt, hoe Luther tegenover den Roomschen cultus van het kruis stelt: het dragen van het kruis, dat God ons te dragen geeft.

Er is, zoo zegt hij, tweederlei kruis. Ten eerste: het gewone lijden, dat de Heere den mensch toezendt. En ten tweede: het lijden ter wille van het getuigenis van Christus, verbonden met smaad voor de heele wereld en zelfs met een schijnbaar verlaten zijn door God. Dit tweede is het eigenlijke kruis. „Door het kruis van Christus moet gij niet verstaan dit of dat hout, waaraan Christus heeft gehangen; maar het kruis van Christus is de smaadheid en de groote schande, die Christus onschuldig geleden heeft. Als ik op bed lig en ik ben ziek of als iemand om een misdaad, door hem bedreven, wordt ter dood gebracht, dat is niet het kruis van Christus. Maar de schande en vervolging om der gerechtigheid wil is het kruis van Christus".

In een preek, door hem gehouden op het feest der kruisverhooging (de gedachtenisviering van het wederoprichten van het heilige kruis te Jeruzalem door keizer Heraclius), heet het: „Als ik daar sta en lijd en alle lieden staan er bij te zingen en te springen en ze zeggen: dat is recht, ja hij had nog meer verdiend, zooals het den apostelen is gebeurd — dat is het rechte ware kruis, zoo verlaten te zijn beide van de menschen en van God. Dat is het echte vinden van het kruis; en als het nu gevonden is, dan moet men het ook verhoogen, niet op de wijze van keizer Heraclius, maar zoo, dat wij God er voor danken en Hem prijzen".

In dezen zin is het kruis het noodzakelijk attribuut der Christenen.

„Is „aller Christenen kenteeken en parool"; het is voor ons „een zeker merk en waarteken, dat wij tot het rijk Gods behooren". Het gansche leven der Christenen is „een leven des geloofs, der liefde en des heiligen kruises; een zoodanige wandel, waarin men altoos voortgaat van geloof tot geloof, van liefde tot liefde, van geduld tot geduld en van kruis tot kruis". „Waar Gods Woord gepredikt, aangenomen of geloofd wordt en vrucht draagt, daar zal het heilige kruis ook niet buiten blijven".

Zeven heiligheden noemt Luther in een zijner geschriften op, waaraan de kerk, het Christelijke heilige volk Gods, te herkennen valt. Deze zeven kenteekenen, waarvan hij zegt, dat hij ze ook wel de zeven sacramenten zou willen noemen, zijn: het Woord Gods, de doop, het sacrament des altaars,

POPULAIR-WETEN - SCHADDELIJKE SCHETSEN

Het Kruis van den Heiland.

VIII.

C. De Reformatie.

Het is de Reformatie geweest, die het kruis van Christus weer gesteld heeft in het volle licht. Al droeg de kerk in de Middeleeuwen overal het kruis ten toon en al werd het door haar gevierd en verheerlijkt, zij heeft toch het kruis van Golgotha in de schaduw geplaatst.

Zij heeft het kruislijden des Heeren in zijn beteekenis miskend en er alzo niet de eere aan gegeven, die er volgens de Schrift aan toekomt.

Hoe breder plaats het kruis in het leven van kerk en maatschappij ging innemen, des te meer verdween het Schriftuurlijk geloof in den Gekruisigde. Hoe meer het uitwendig werd afgebeeld, des te minder werd het in zijn innerlijk wezen verstaan. Hoe meer het een voorwerp werd van vereering, des te meer werd aan de eere van den gekruisigten Christus te kort gedaan en werd Hij als de eenige en de volkomen Zaligmaker geloofend.

De kerk in de Middeleeuwen verkeerde in den waan, dat het kruislijden van den Heiland aanvulling van noodde had. Dat het aangevuld moest worden door de gedurige herhaling van het kruisoffer in de mis. Door de verdiensten der heiligen, die men voor geld koopen kon. Door eigen goede werken en boetedoeningen.

Ook aan hen, die er op wezen, dat het kruis van Christus op geestelijke wijze moet gedragen worden, ontging de ware en volle beteekenis van 's Heeren kruislijden. Zij drongen aan op het beoefenen der Christelijke deugden, op het gekruisigd worden en sterven met Christus, op het geduldig dragen van het lijdenskruis, maar zij zagen daar nog iets verdienstelijks in, iets dat bijdroeg tot het verwerven der zaligheid. Ik kom nog even op Thomas a Kempis terug. Ik ving deze artikelen aan met zijn woord: „in het kruis het heil, in het kruis het leven". Maar ik bedoelde het toen toch in een anderen zin dan waarin Thomas zelf het gebruikt. Hij heeft er toch niet het kruis van Gol-

gotha mede op het oog, maar het lijdenskruis, dat wij op ons nemen. Daarvan zegt hij in zijn „Navolging van Christus", in het hoofdstuk, dat tot titel draagt: „De koninklijke weg des kruises", dat er het heil en het leven in ligt, dat er geen heil is voor de ziel en geen hope des levens dan in het kruis, en dat men er door ingaat in het eeuwig koninkrijk.

De Middeleeuwen hebben het niet verstaan, dat de mensch rechtvaardig is voor God door het geloof in den Gekruisigde alleen.

Maar de Reformatie heeft de ware beteekenis van Christus' kruis weer gegrepen.

Zij predikt, dat in het kruislijden van den Heiland de volkomen verzoening van al onze zonden ligt. Zij hernieuwt de leer der Schrift, dat de mensch door het geloof aannemen van Christus' kruisverdiensde een erfgenaam des eeuwigens levens wordt. Zij hergeeft aan het kruis de eere, die het Evangelie der Apostelen er aan toekent.

„Het kruis van Christus" — zoo zegt Luther in zijn uitlegging van den zesden psalm — „is het eenig onderrecht der woorden Gods, de allerzuiverste theologie".

...

Met beslistheid kiest de Reformatie daarbij positie tegen de uitwendige en zinlijke, bijgeloovige en afgodische vereering van kruis en crucifix in Rome's kerk.

Scherp drukt Luther zich uit, als hij van de geestelijken in het pausdom zegt: „Zij hebben het kruis in zilver gevat, dan is het gemakkelijk te dragen en doet het geen pijn; ja het verkoopt zijn kussen en zijn zegen en is een dienaar van hun wel lust geworden. Maar in hun hart mag het kruis niet komen en het moet ook met hun leven niets te maken hebben".

Of als hij over het dragen van het kruis aldus spreekt: „De wereldwijzen noemen dat het kruisdragen, als men een stuk van het heilige kruis in een gouden kruis of een monstrans vat en als de priester dat zilveren of gouden kruis rondom de kerk draagt en het aan het volk te kussen geeft, opdat ze hun peeningen offeren. Welk een dwaasheid! Om zulk een goochelspel en zoo'n afgodische dwaling onmogelijk te maken, zou ik wel het heilige kruis tot pulver willen verbranden, als ik er een stuk van had. Want Christus zegt niet: neem mijn kruis, maar: neem uw kruis op en draag het; laat mijn kruis liggen, waaraan ik zoo-

roman. E
varing in
en bruisen

Op een
Parijs na
Konnair
weg las
prijsvraag
nieuwing
medegewe

Die vr
stroom v
stroom z
sleept we
Zijn hart
nieuwe
mensch

Wat
voor een
dat komt
meest me
nen, terug
godeloos
Kunsten
hoe meer
Kunsten
natuurlev
kracht om
zuiverhe

Bernard
el Virgin
was hij
trooster

De Em
drie mat
tucht van
drong en

Als me
ring van
groote in
niets ont
gloed gez

De uto
deze wa
goudkorre
blinkende
en afval

die den
len tot
openbari
de heerlij
te verdui
het licht
schijnen

In Mei
door het
verbrand

de sleute
heilige kr
allertel o
en kwaad
wereld e
lijden, op
worde. E
zijn, dat
vasthoud

Zoo ze
ter wille

rechte en
En zo
onder d
genoemd
de kerke

In de
wordt op
lijden de

Melar
Luthersch
lijden en
het invoeg
de kerk i
Evenzoo
hij over e
hoofdstuk
die een d
in de L
Augsburg
onder de
tot de S
het leerst
verwijt d
lischen d
het vleesc
heel ander
hebben m
tenen bep
tus gekru
kruis —
van de d
verzaker
van hen.

Ook ver
een ges
onderwer
werd geh
naar den
Naast l
nissen".

kaansche tech-
e, omdat juist
n zich afwen-
n wetenschap-
n daalt, of wel
ekleurden, die
r pretentie ar-
oconomische
Spengler het
loosheid in de
het begin van

ngen een ant-
k niet in staat
n mannen „er-
om te welen

even de situa-
daar gelaten
ijden, alsmede
angegopen, te

arbeiders, en
niet te oefe-
leven beroert,
welke vragen
respectievelijk zij

BAAS Kzn

EN
WUS

ir.

schrijver. Hij
n, zijn kracht
n emoties zijn,
n van het leven
ijder kring het
ing het in het
langer zijn in-

voed, drogen

u honderd en
erschenen. Het
agavinder. Het
geboren. Het is
een leven, zóó
dat gansche
s aandoen als

ij ook zoo am-
gd".
ver den Room-
het dragen van
geeft.

is. Ten eerste:
n mensch toe-
wille van het
net smaad voor
schijnbaar ver-
het eigenlijke
s moet gij niet

Christus heeft
Christus is de
ie Christus on-
d lig en ik ben

door hem be-
dat is niet het
e en vervolging
van Christus".

en op het feest
viering van het
is te Jeruzalem
ik daar sta en

zingen en te
ja hij had nog
postelen is ge-
is, zoo verlaten

van God. Dat
en als het nu
verhoogen, niet
maar zoo, dat
rijzen".

odzakenlijk attri-

en parool"; het
vaarteeken, dat
t gansche leven
loofs, der liefde

danige wandel,
dloof tot geloof,
geduld en van
oord gepredikt,

vrucht draagt,
buiten blijven".
in een zijner
het Christelijke

alt. Deze zeven
ij ze ook wel de
men, zijn: het
nt des altaars,

roman. Eerste doorbraak van wat lectuur en er-
varing in de diepten van zijn ziel aan borreling
en bruisen brachten, dateert uit 1749.

Op een warme zomerdag liep Jean Jacques van
Parijs naar Vincennes. Hij wilde Diderot, als revolu-
tionair in de gevangenis gezet, opzoeken. Onder-
weg las hij een krant. Gegrepen werd hij door de
prysvraag van de Academie van Dyon: Of de ver-
nieuwing van de Wetenschappen en Kunsten had
medegewerkt tot zuivering en verbetering der zeden?

Die vraag schokte hem, sloeg in en riep een
stroom van sluimerende gedachten wakker, een
stroom zoo sterk, dat zijn lichaam er in meege-
sleept werd. Onder een boom wierp hij zich neer.
Zijn hart bonste, zijn tranen vloeiden. Hij zag een
nieuwe wereld voor zich en werd zelf een ander
mensch.

Wat hij toen in heftige golving doorleefde en
voor een belangrijk deel terstond op papier zette,
dat komt in zijn Emile anders, soms zwakker,
meest met minder begoeitering doch meer bezon-
nen, terug. — De overcultuur zijner dagen had een
goddeloos, verwilderd geslacht gekweekt. „Hoe meer
Kunsten en Wetenschappen zich hebben volmaakt,
hoe meer onze zielen verdorven zijn". Niet de
Kunsten en de Wetenschappen, maar het eenvoudige
natuurleven, met zijn evenwicht van behoeften en
kracht om ze te bevredigen, dat zou geluk en vrede,
zuiverheid en frisheid brengen.

Bernardin de Saint-Pierre in zijn idyllisch Paul
et Virginie borduurde op hetzelfde stramen. En
was hij niet de vriend, de vertrouweling en ver-
trooster van Jean Jacques geweest?

De Emile werd inmiddels het zuurdeeg, dat de
drie maten: lichamelijke vorming, onderwijs en
ncht van het moderne paedagogisch meel door-
droog en doorzuurde.

Als mengsel van waarheid en dichtung, verwar-
ring van mogelijk en onmogelijkheden heeft het
grootte invloed geëffend. Rousseau heeft misschien
niets ontdekt, maar hij heeft alles in vlam en
gloed gezet.

De utopieën vielen, de waarheden bleven. Doch
deze waarheden liggen in de Emile verspreid als
goudkorrels op gevaarlijk terrein. Erger nog, als
blinkende punten, midden in donkerheid van zonde
en afval. De Emile wordt gedragen door beginselen,
die den belijder der Schriften voortdurend prikkel-
len tot verzet. Wat Gods algemeene genade en
openbaring den schrijver schonk, gebruikt hij om
de heerlijkheid bijzondere openbaring zoo mogelijk
te verduistern. Het natuurlicht moet de gloed en
het licht van de Zon der Gerechtigheid over-
schijnen.

In Mei verschenen, werd de Emile 7 Juni reeds
door het Parlement van Parijs veroordeeld en dus
verbrand. De Raad van Genève sloeg op de 18de

de sleutelen, het predikambt, het gebed en het
heilige kruis. Het laatste wil zeggen, „dat dit volk
allerlei ongeluk en vervolging, allerlei aanvechting
en kwaad, gelijk het Onze Vader bidt, van duivel,
wereld en vleesch, inwendig en uitwendig moet
lijden, opdat het aan zijn Hoofd Christus gelijk
worde. En dan moet de oorzaak ook alleen deze
zijn, dat het aan Christus en aan Gods Woord
vasthoudt en alzoo om Christus' wille lijdt".

Zoo zegt Luther, dat het lijden der geloovigen
ter wille van hun belijdenis van Jezus' naam het
rechte en ware kruis is.

En zoo hebben ook de Gereformeerde kerken
onder de vervolging zich „kerken onder het kruis"
genoemd; een naam, die later door een deel van
de kerken der Scheiding is overgenomen.

In de leerstellige geschriften der Reformatie
wordt ook het kruis, opgevat in den zin van het
lijden der geloovigen, ter sprake gebracht.

Melanchton heeft in zijn Loci, de eerste
Luthersche dogmatiek, ook een hoofdstuk „over
lijden en kruis" opgenomen en als motief voor
het invoegen er van werd door hem aangevoerd, dat
de kerk in dit leven aan het kruis onderworpen is.
Evenzoo wijdt Calvijn in zijn Institutie, nadat
hij over de zelfverloochening heeft gehandeld, een
hoofdstuk aan „de verdraagzaamheid des kruises",
die een deel is van de verzaking van onszelf. En
in de Luthersche belijdenis, de Confessie van
Augsburg, die Melanchton tot auteur heeft, wordt
onder de Christelijke leeringen, die in tegenstelling
tot de Scholastiek heilzaam en noodig zijn, ook
het leerstuk van het kruis genoemd. Tegenover het
verwijt der Roomsche-gezinden, dat de Evange-
listische de noodzakelijkheid van het kruisigen van
het vleesch loochenden, wordt hier gezegd, dat dit
heel anders nit hun geschriften blijkt. „Want zij
hebben altoos geleerd van het kruis, dat Chris-
tenen beproevingen moeten dragen en met Chris-
tus gekruisigd worden". Doch dat dragen van het
kruis — zoo merkt Melanchton in zijn Apologie
van de Augsburgsche Confessie op — heeft geen
verzoenende kracht, maar het is een dankoffer
van hen, die met God verzoend zijn.

Ook verschoen er in den Reformatie-tijd meer dan
een geschrift, dat het lijden der geloovigen tot
onderwerp had en waarin troost onder het kruis
werd geboden en tot een dragen van het kruis
naar den wil des Heeren werd opgewekt.

Naast het tractaat van Calvijn „over de erger-
nissen", waarin de hervormer ernstig waarschuwt

Juni en de Aartsbisschop van Parijs op de 20ste
Augustus een gelijk vonnis.

In ons land werd vergunning voor de druk ver-
kregen, maar eenige weken later werd deze ver-
gunning teruggenomen. Rousseau zelf werd in het-
zelfde jaar 1762 uit Frankrijk verbannen. Hij
vluchtte naar zijn vaderstad Genève, naar Zwitser-
land, maar ook daar werd hij allerwege vervolgd.
Wat een beroering in de paedagogische wereld.
Er verschenen anti-Emiles, Christelijke Emiles, ver-
beterde Emiles. Deze verdwenen. Het is me tot
heden niet mogen gelukken ook maar een vol-
ledige titel van een dezer te weten te komen. De
Emile zelf bleef.

Met haar vangt de moderne opvoedkunde aan.
Haar verschijning in 1762 noemt Compayré het feit
der paedagogische revolutie, die dat der groote
revolutie in 1789 is voorgegaan.

Want groot is de invloed van dit boek geweest.
Niet zoozeer in Frankrijk en Genève, hoewel Rous-
seau door de Fransche geest gevormd is en in het-
zelfde jaar 1762 ook de Jezulieten, de opvoeders van
die dagen, uit Frankrijk verbannen werden. Dit
kind van Genève is Duitscher, is cosmopoliet ge-
worden door de verspreiding van de ideeën der
Emile, die den enkeling, van de ideeën der Nouvelle
Heloïse, die het gezin, van de ideeën van het
Contrat Social, die de Staat in zijn vorming en
ontwikkeling willen beheerschen. En deze drie zijn
feitelijk één, gelijk ze ook alle in 1762 geschreven
zijn. De ééne gedachte van alle drie is: Alles is
goed, zooals het uit de hand van den Schepper
komt. Verderf bestaat niet, dan door overcultuur.
Geef eenvoud terug en vrijheid van natuurlijke
ontwikkeling. Gezag en wet, buiten die welke op-
wellen uit 's menschen eigen diepste zijn, knoch-
ten den mensch, roepen het booze in het leven en
moeten dus verdwijnen. 's Menschen natuur zonder
meer is zich van de rechte weg wel bewust. Geen
menschelijke macht of willekeur stelle zich tegen de
natuur. Dat was de kern waaromheen het denken
der 19de eeuw zich kristalliseert. Dat werd het
Evangelie der bevrijding. Zonder de Emile zou er
geen Pestalozzi, zou er geen Fröbel, zou er geen
Montessori zijn en zou er in Nederland geen paed-
agog Jan Ligthart zijn geweest.

Pestalozzi, jong en zoekend, kreeg de Emile van
zijn vriend Lavater en veertien dagen lang leefde
hij met dit boek alleen. Later noemde hij zijn eerst-
geborene naar den auteur: Jean Jacques.

De Duitse grootmeester der nieuwe opvoed- en
onderwijskunst, Philanthropisme genoemd, Base-
dow, zou zijn eerste kind naar het boek zelf noe-
men. Het was een meisje en ze werd een Emilia.
Hij zweert bij Rousseau en experimenteert met de
Emile.

Onder de invloed van het eerste boek der Emile
tegen het vreezen voor en het ontvlieden van het
kruis, valt hier van Gereformeerde zijde te noe-
men een verhandeling van Petrus Martyr, die
hoogleeraar te Straatsburg, te Oxford en te Zü-
rich is geweest.

Ze gaat over „het dragen van kruis en beproe-
vingen, over vlucht en verbanning". Tal van rede-
nen worden genoemd, waarom God het kruis op-
legt en uitvoerig wordt gewezen op het groote
verschil tusschen het lijden, dat de mensch zelf
kies, en het kruis, dat van God komt. En de
tegenheden worden geteekend als „de Rode zee",
waarin Pharao ondergaat, maar Israël gered wordt;
want bij de goddeloozen brengen ze vertwijfeling
voort, maar bij de vromen de zekere verwachting
der zaligheid".

Laat ik nog op een tweetal eigenaardige ge-
schriften wijzen, die van Luthersche zijde zijn ver-
schenen.

Eerst op een klein tractaat van den Zwabischen
reformator Johannes Brenz, dat tot titel draagt:
„Hoe het hout des kruises behouden en op 't
zachtst aangegrepen moet worden".

Men moet — zoo heet het hier — het knoestige
en harde kruis op de zachste plaats leeren aan-
grijpen, opdat het niet te zwaar worde om te
dragen. „Het wordt voor ons glad en geschaafd,
als wij aan Christus onze toekomstige verlossing
en opstanding zien. Wanneer wij door het geloof
aan het kruis zien hangen den Zoon van God, dan
ziet men ook aan het kruis de opstanding en den
Paaschdag. Dan is er vreugde in het leed, leven
in den dood, heerlijkheid in den smaad, rust in de
moeite. Er komt een kruis gelijk het wil, het is
everal bovenaan en onderaan op het hardst en
schier ongeschaafd, maar aan het middelste deel,
waar de Zoon van God hangt, daar is het 't meest
glad en zacht".

En in de tweede plaats wijs ik op het „Troost-
boekje aan de Christenen te Hannover, tegen het
weeden en lasteren der papisten", geschreven door
Urbanus Rhegius, superintendent van Lüne-
burg.

Hier wordt gezegd, dat God aan Zijn Christenen
de reidende hemelladder reikt, die zij hebben te
beklimmen. Deze ladder heeft zeven sporten. Ze
zijn, van onderen naar boven: het hooren van het
Evangelie en het gebruik der sacramenten; het
geloof; het belijden van Christus met woord en
daad; het opnemen van het kruis om Christus' wil;
het betoonen van geduld onder het kruis; het be-

zoogden de dames der hoogste kringen, die tot dus-
ver terwille van hun kapsel 'snachts niet te bed
konden gaan, zelf hun kinderen, zeer ostentatief tot
in de schouwburgen toe.

Emanuel Kant, man van preciese tijdverdeeling,
zoo zelfs, dat de Koningsbergers hun klok naar zijn
wandelingen regelden, werd zóó door de Emile ge-
boeid, dat hij ze een paar maal vergat.

Schiller roemt: Rousseau is de nieuwe Socrates,
die van Christenen menschen maakt!

Goethe noemt de Emile: het evangelie der onder-
wijsmenschen!

Herder vindt het „een goddelijk werk" en roept:
Kom, Rousseau, wees mijn gids!

Fröbel grijpt het woord uit de Emile aan: Niet
de woorden, niet de boeken, maar de dingen, en
brengt het in praktijk. Noem wie ge wilt, iedere
man en vrouw van betoekenis van de moderne tijd
heeft Rousseau en de Emile geprezen. „De waar-
heden in de Emile vervat zullen overleven de fan-
tastische vormen waarin de auteur ze heeft ge-
wikkeld."

Naar zijn inhoud is het de opvoeding van den
Koningszoon der humanisten. Naar de vorm een
meesterstuk. „Door zijn volzinnen dansten rhyth-
men aan, vreemd en nieuw, rhythm en uitbundige
kracht en dronken verrukking", de doorbraak
van de hartstocht, door de dijken van strakke, doch
zwakke gebondenheid der overbeschaving.

Zij die er onder leden, omdat de stroom van
hun warme leven, onder deze ijskorst langs, door
hen henenvoer, ze werden als verstonen door de
machtige opstandigheid van dit boek tegen het ge-
zag, vertegenwoordiger der koude, kritische ver-
standelijkheid van de 18de eeuw.

STRIKWERDA.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Onze tijdrekening.

III.

Wij hebben de vorige maal gezien, dat, weliswaar
in theorie, de Romeinsche kalenderregeling tame-
lijk goed was, maar dat er in de praktijk door
verschillende oorzaken, o.a. haar gecompliceerd ka-
rakter, niet veel van terecht kwam.

Op den duur werd de verwarring zoo groot,
dat de maanden van seizoenen veranderd waren,
dat feesten, die bedoeld waren als zomerfeesten,
in heel andere jaargetijden vielen.

Julius Caesar zag geen andere oplossing, dan
voor goed te breken met de schrikkelmaanden van

proeven en ervaren van de waarheid van Gods
belofte; en de hoop op de heerlijkheid na het
kruis. Dan voegt God er als achtsten trap aan
toe: de bevrijding van alle kwaad, het eeuwige
leven. 't Kruis is hier alzoo de middelste der zeven
sporten van de hemelladder en Urbanus roemt
in dit geschrift het onmetelijke nut van het kruis
en zegt, dat het voor een Christen even noodig
is als eten en drinken.

Toch hebben de reformatoren tegenover kruis-
beeld, crucifix en kruisteecken niet allen dezelfde
houding aangenomen.

Luther was ook in dit opzicht meer conservatief
dan Calvijn en de Gereformeerden.

Op het feest der kruisverhooging hooren we
hem spreken: „Nu, dat men ook het heilige kruis
met voeten zou willen treden, dat zou niet goed
zijn. Dat men het eert, is uithemend".

En op den dag der kruisvinding: „Waar mis-
bruiken en dwalingen geschieden in het aanbidden
der beelden en kruisen, daar moest men ze afbreken
en wegdoen, zelfs de kerken daarom afbreken. Of-
schoon ik de beelden niet geheel verwerp en
bizarren niet de figuur van den gekruisigden
Christus".

Luther gaat er van uit, dat de beelden en de
sabbath in het Nieuwe Testament vrij zijn en wil
in de kerken kruisen en crucifixen behouden. Hij
zegt, dat, wanneer hij bidt, hij zich ook een man
voorstelt, die aan een kruis hangt. Tot zijn zegel
kies hij een witte roos met een rood hart en een
zwart kruis daarop. De ring, dien hij bij zijn huwe-
lijk aan Catharina von Bora geeft, is met een
crucifix versierd. Hij verwerpt niet de crucifixen
op het altaar, noch het dragen van het kruis bij
lijkschappen en hij houdt de feesten van kruisvinding
en kruisverhooging.

Hij schrijft in zijn „huistafel" zelfs voor: 's mor-
gens, als gij uit bed komt en 's avonds, als ge naar
bed gaat, zult gij u zegenen met het heilige kruis.
Hij vindt het goed, dat aan de kinderen geleerd
wordt, als zij iets vreeselijks zien of hooren of
zeggen, een kruis te slaan. En hij wil, dat het
kruisteecken gemaakt zal worden bij den doop en
over brood en wijn in het avondmaal en dat de
zegen aan het slot der godsdienstoefening in den
kruisvorm zal gegeven worden.

J. THIJIS.